

Кропивницький М. О.,
кандидат юридичних наук

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Ця стаття присвячена аналізу нормативно-правового забезпечення соціального захисту населення в Україні в контексті адміністративно-правової політики України. Автор класифікує нормативно-правові акти у сфері соціального захисту населення в Україні на чотири групи, вирізняючи при цьому концептуальні проблеми правового регулювання й шляхи його подальшого вдосконалення на рівні кожної групи. Пропонується визначення поняття нормативно-правового забезпечення соціального захисту населення в Україні як сукупності нормативно-правових актів різної юридичної сили, які забезпечують належне функціонування та розвиток системи соціального захисту населення в Україні, суб'єктний склад правовідносин, контроль та відповідальність за порушення у цій сфері тощо. Акцентується вагомість ратифікації Україною нормативно-правових актів ЄС для подальшої адаптації національного соціального законодавства до європейських стандартів та спрямування зусиль Кабінету Міністрів України на повну адаптацію національного законодавства в соціальній сфері до європейських стандартів, визначених багатосторонніми міжнародними інструментами Ради Європи. При цьому автор простежує транзит від радянської (домінування пільг і соціальних виплат, які часто підміняють належний рівень заробітної плати й матеріального забезпечення) до європейської моделі (домінування соціальних послуг і соціальної роботи, спрямованих на підтримку соціально найуразливіших категорій та осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах) конструювання розвитку системи соціального захисту населення в Україні. Виокремлюються три концептуальні підходи до проблеми кодифікації соціально-забезпечувального законодавства України: 1) розробка та прийняття надгалузевого Соціального кодексу України; 2) підготовка галузевого кодифікаційного акту типу Кодексу соціального забезпечення (захисту) України; 3) створення низки кодифікаційних актів.

Ключові слова: кодифікація, нормативно-правове регулювання, соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальне страхування.

Kropyvnytskyi M. O. The legal framework of social security of the people of Ukraine in the context of administrative policy of Ukraine

Abstract. This article is aimed at the analysis of legal framework of social security of the people of Ukraine in the context of administrative policy of Ukraine. The author classifies Ukrainian social security legal acts into four groups (international legal acts; the Constitution and Laws of Ukraine; legal acts regulating social security of certain categories; legal acts regulating the conditions and procedure of formation and distribution of social security expenditures), pointing at conceptual problems of legal regulation and further improvement in each group. The definition of legal provision of social security of the people of Ukraine is proposed as a set of legal acts of various legal force to ensure due functioning and development of Ukraine's social security system, its subject structure, control and responsibility for violations etc. The importance of Ukraine's ratification of EU regulations is emphasized for further adaptation of national social security legislation to EU standards as well as the efforts of Ukrainian government to fully adapt national law to EU social standards defined by multilateral international instruments of the Council of Europe. At the same time the author explores the transition from Soviet (dominance of benefits and social payments aimed to replace the due level of wages and material support) to European model (supremacy of social services/work aimed at supporting the most socially vulnerable categories and people under difficult life circumstances) of constructing of Ukraine's social security. Therefore three conceptual approaches to the codification problem of Ukraine's social security legislation are noted: 1) the adoption of over-branch Social Code of Ukraine; 2) the preparation of codified branch act such as Social Security Code of Ukraine; 3) forming a number of codified acts.

Key words: codification, legal regulation, social security, social protection, social insurance.

Вступ. Діяльність держави, спрямована на регулювання відносин у сфері соціального забезпечення, знаходить своє відображення у конкретних нормативно-правових актах, якими визначаються моделі поведінки суб'єктів правовідносин у царині соціального забезпечення. Система соціального забезпечення України сформувалася ще за часів СРСР та продовжує формуватися, змінюватися протягом усього періоду незалежності України в силу соціальних, економічних, політичних та інших причин. У перші роки незалежності України Верховна Рада ухвалила низку неузгоджених між собою законів у цій царині, відтак система соціального забезпечення перехідного періоду характеризувалася, зокрема, низьким рівнем пенсій, погіршенням якості послуг закладів освіти, охорони здоров'я, культури, майже повною відсутністю соціального захисту громадян, зайнятих у приватному секторі [51, с. 12].

Виклад основних положень. Перш ніж перейти до аналізу нормативно-правового забезпечення соціального захисту населення в Україні, вважаємо за необхідне вказати, що, на наш погляд, йдеться про сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які забезпечують належне функціонування та розвиток системи соціального захисту населення в Україні, суб'єктний склад правовідносин, контроль та відповідальність за порушення у цій сфері тощо. Нормативно-правові акти у сфері соціального захисту населення в Україні, на наш погляд, можна поділити на такі групи:

I група. *Міжнародні нормативно-правові акти, що закріплюють стандарти соціальних і економічних прав: всесвітні (універсальні) й регіональні (зокрема європейські):* Загальна декларація прав людини (1948 р.) [8], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) [16], Конвенція МОП про соціальний захист (1952 р.) [34], Європейська соціальна хартія (1961 р., переглянута в 1996 р.) [5; 40], Конвенція МОП № 117 «Про основні цілі і нормативи соціальної політики» (1962 р.) [12], інші документи, ратифіковані Україною, що визначають обов'язки держави в соціальній сфері;

II група. *Конституція України [13] та Закони України, що забезпечують конституційне право громадян на достатній життєвий рівень і регламентують загальні засади форм соціального забезпечення (так зване загальне законодавство):* Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР [17], Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [27], Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» [39], Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [26], Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV «Про недержавне пенсійне забезпечення» [35], Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» [29] тощо;

III група. *Нормативно-правові акти, що регулюють соціальне забезпечення окремих категорій осіб (спеціальне законодавство):* Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [38], Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [22], Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» [24], Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [23], Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [43], Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [44], Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [25] тощо;

IV група. *Нормативно-правові акти, які регламентують умови та порядок формування та розподілу видатків на соціальне забезпечення (процесуальне законодавство):* Бюджетний кодекс України [2], інші закони, що регулюють бюджетні відносини, Закон України «Про збір та облік єдиного вне-

ску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [32], також постанови КМУ (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету» від 04.03.2002 р. № 256 [31]) та відомчі підзаконні акти органів місцевого самоврядування.

Здійснимо докладніший аналіз кожної із вищевказаних груп.

I група. Триває інтенсивна інтеграція України в міжнародні соціально-правові процеси. Конституційне положення (ст. 9) про те, що ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори є частиною національного законодавства України, закріплене у ст. 2 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, ст. 3 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», ст. 4 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», ст. 4 Закону України «Про соціальні послуги». У ст. 2 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» прямо зазначено, що до законодавства України з питань реабілітації належать міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ. Відповідні положення закріплені і в інших законах, що регулюють відносини у сфері соціального забезпечення. Це означає, що українське законодавство ратифіковані міжнародні договори однозначно відносить до форм національного права. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» [33] укладені й належним чином ратифіковані міжнародні договори України становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Згаданий закон термін «міжнародний договір України» визначає як укладений у письмовій формі з іноземною державою або з іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, неза-

лежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Усі акти, що стосуються реалізації права на соціальне забезпечення і містять міжнародні соціальні стандарти, прийнято поділяти на три групи: 1) акти ООН; 2) акти Міжнародної організації праці (МОП); 3) акти регіональних міждержавних організацій (Ради Європи, Європейського Союзу тощо). За формою закріплення вирізняють такі види міжнародних договорів: а) договір – найбільш поширене найменування різноманітних угод між державами з окремих питань соціального забезпечення (Договір між Україною та Словацькою Республікою [4]); б) пакт – двостороння або багатостороння угода між державами, що укладають з якого-небудь важливого питання (Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права); в) угода – це міждержавний договір, що підписується зазвичай від імені уряду і, як правило, не підлягають ратифікації (Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист від 8 квітня 1996 р. [50]); г) конвенція – міжнародна угода, що укладається в якійсь спеціальній галузі з цілого ряду питань (Конвенції МОП з питань соціального забезпечення); ґ) декларація – одностороння заява однієї або декількох держав, у якій висловлюється її (їх) точка зору на яку-небудь одну важливу проблему (Декларація прав людини 1948 року); д) протокол – офіційний документ допоміжного характеру, за допомогою якого доповнюється, уточнюється міжнародний договір (Факультативний протокол до Конвенції ООН про права інвалідів від 24 вересня 2008 р.); е) меморандум – документ, у якому фіксуються наміри держав із вирішення певних проблем у сфері соціального забезпечення (Меморандум про співробітництво між Міністерством праці та соціальної політики України і Міністерством розвитку людських ресурсів Канади у сфері праці та соціального захисту від 30 липня 1998 р. [15]).

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права людини [16] прямо

встановлює право на соціальне забезпечення (ст. ст. 7, 9 – право на задовільне існування, ст. 10 – обов'язок надавати допомогу сім'ї та матері й захищати їх).

У контексті євроінтеграційного вектору зовнішньої політики України набуває вагомості ратифікація нею нормативно-правових актів ЄС, тим паче що, як слушно зазначає знаний український інтелектуал О. Пахльовська, сьогодні «бути чи не бути Україні цілковито залежить від міри її інтеграції в європейський консорціум» [9, с. 114].

Європейська соціальна хартія, ухвалена 18 жовтня 1961 р. [5], проголосила право людини на соціальний прогрес, визначивши юридичний механізм захисту соціальних прав людини для держав-членів Ради Європи. Хартія частково ратифікована Україною. Держава приєдналася до 27 статей (у т.ч. до шести із дев'яти обов'язкових) та 74 пунктів Хартії (із 98). Ратифікація цих положень встановлює та гарантує для особи низку прав, які в теорії прав людини прийнято позначати «соціальними», серед них право особи на соціальне забезпечення визначають права: працюючих жінок на охорону материнства; на охорону здоров'я; на користування послугами соціальних служб; самостійність, соціальну інтеграцію інвалідів та участь їх у житті суспільства та ін. [46, с. 316].

10 листопада 2016 р. у Палаці Європи відбулася церемонія підписання Україною Європейського кодексу соціального забезпечення [6], прийнятого 16 квітня 1964 р., що підтверджує подальшу адаптацію національного соціального законодавства до європейських стандартів та спрямування зусиль Уряду України на повну адаптацію національного законодавства в соціальній сфері до європейських стандартів, визначених багатосторонніми міжнародними інструментами Ради Європи. Загалом Україною ратифіковано близько 30 конвенцій і загалом 77 міжнародно-правових документів Ради Європи [48].

II група. Конституція визначає лише загальні положення правового регулювання соціального забезпечення. Так, Основним Законом визначено, що Україна є соціальною державою, людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цін-

ністю, також закріплено право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом тощо. на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях. Відтак конституюється національна система соціального забезпечення із державних і недержавних організаційно-правових форм задоволення соціальних потреб фізичних осіб у випадку настання соціального ризику.

Реалізація Конституції України вимагає серйозного аналітичного підходу із широких соціальних позицій. Справді, реалізація конституційних норм має виразні соціологічний, політологічний і навіть психологічний виміри. На відміну від інших правових актів, Конституція України має установчі властивості, тому її здійснення не може зводитися до практичної діяльності правозастосовуючих суб'єктів. Принагідно зазначимо, з огляду на проблематичність конституційного проголошення України соціальною державою, що питання реалізації норм Конституції як норм прямої дії набуває особливої актуальності, оскільки в умовах незабезпечення верховенства закону даремно говорити про ефективність і дієздатність державних і політичних інститутів, їхню цілковиту легітимність в очах населення. Важко не погодитися з Р. Мартинюком у тому, що найдемократичніші положення Конституції України залишаються фікцією, якщо вони розходяться з політико-правовими реаліями, не здійснюються на практиці [14, с. 181]. Недарма М. Козюбра і веде мову про те, що реалізація Конституції України являє собою спосіб її фактичного існування, реального буття [11, с. 4]. Саме тому, вочевидь, Конституційний Суд України у своїй правовій позиції закріпив положення, що, оскільки для значної кількості громадян України пільги, соціальні й компенсаційні виплати, інші соціальні гарантії, право на які передбачено чинним законодавством, є додатковими до основних засобами існування, суттєвою складовою конституційного права на забезпечення достатнього, щонайменше не нижчого від

встановленого законом прожиткового мінімуму, рівня є недопущення звуження змісту та обсягу цього права [45].

Починаючи з 1990 р., законодавець у різні періоди застосовував різний інструментарій для розвитку системи соціального забезпечення. У нормативно-правових актах різних періодів простежується вплив концептуально відмінних підходів і моделей, серед яких визначальними є радянська модель (домінування пільг і соціальних виплат, які часто підміняють належний рівень заробітної плати й матеріального забезпечення) та європейська модель (домінування соціальних послуг і соціальної роботи, спрямованих на підтримку соціально найуразливіших категорій та осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах) [47, с. 29].

Закон – це нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної влади (парламенту) або народу, який приймається в особливому порядку, регулює найважливіші суспільні відносини, виражає волю та інтереси більшості населення, має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів, загальнообов'язковий для всього населення і держави і охороняється державною владою [49, с. 356]. У континентальній традиції закон є водночас правилом і наказом, виданим владним інститутом (*autorité*), наділеним відповідними повноваженнями [7, с. 265]. Загальні закони у сфері соціального забезпечення містять положення, які регулюють засади, форми фінансування соціального захисту, джерела фінансування та їх наповнення, повноваження органів державної влади з фінансування соціального забезпечення тощо. Законодавець практично на голому місці підготував та прийняв низку законів, що стосуються сфери загальнообов'язкового державного соціального страхування та недержавного пенсійного страхування. До основних з них належать Закони України: 1) від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [17]; 2) від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [26]; 3) від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про

загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [27]; 4) від 2 березня 2000 р. № 1533-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [28]; 5) від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [32]; 6) від 9 липня 2003 р. № 1057-IV «Про недержавне пенсійне забезпечення» [35].

Порядок надання соціальних послуг передбачають Закони України: 1) від 19.01.2019 р. № 2671-VIII «Про соціальні послуги» [42]; 2) від 6 жовтня 2005 р. № 296-IV «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [41]; 3) від 21 березня 1991 р. № 875-XII «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [37]; 4) від 2 червня 2005 р. № 2623-IV «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [36]; 5) від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» [19]; 6) від 5 липня 2012 р. № 5073-VI «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [18]; 7) від 4 жовтня 1999 р. № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу» [20]; 8) від 5 липня 2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» [29].

У ст. 1 Закону України від 05.10.2000 р. № 2017-III «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [21] передбачено, що державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. Згідно з критеріями відбору отримувачів, соціальна допомога поділяється на: 1) ту, що надається з урахуванням потреб, але без урахування майнового стану й доходу; 2) адресну соціальну допомогу, яка надається з урахуванням доходу або майнового стану.

Прийняття Закону України «Про соціальні послуги» від 19 січня 2019 р. № 2671-VIII уможливило відхід від непрозорих пільг та неефективних соціальних виплат, більше притаманних радянській системі соціального захисту, та перехід до притаманних

європейській моделі соціального забезпечення форм і механізмів соціального забезпечення, закладає передумови для ширшого залучення до надання соціальних послуг недержавних організацій та установ. Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. При цьому визначається, що системою надання соціальних послуг є правова основа, принципи, способи і форми надання соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання соціальних послуг (ст. 7).

III група. Спеціальне законодавство включає в себе нормативні акти, що регулюють соціальне забезпечення окремих категорій осіб.

Концептуальною проблемою законодавства на цьому рівні часто називають відсутність Соціального кодексу – зводу законів у сфері соціального забезпечення. Доцільність ухвалення такого кодексу неодноразово обговорювалася у стінах українського парламенту, хоча не всі представники наукової спільноти поділяють певність у потребі такого акту. Так, Т. З. Гарасимів вважає прийняття Соціального кодексу передчасним, більш актуальним кроком на шляху втілення принципу про переважаючу роль централізованого правового регулювання у сфері соціального забезпечення стало б ухвалення єдиного Кодексу про соціальне забезпечення, що полегшило б правозастосувальну діяльність у даній сфері, сприяло забезпеченню рівності всіх громадян, скороченню повторюваних правових приписів шляхом: 1) відображення єдиних фундаментальних принципів та критеріїв соціального забезпечення фізичних осіб в Україні; 2) визначення суб'єктів права на соціальне забезпечення; 3) закріплення переліку соціальних ризиків, що визначають право, рівень і процедуру забезпечення; 4) закріплення співвідношення державного загальнообов'язкового й системи приватного соціального забезпечення; 5) визначення соціальних гарантій та

обумовлення ролі держави в кожній із цих систем [3, с. 73-74].

За визначенням О. І. Ющика, під кодифікацією законодавства слід розуміти таку форму його систематизації, яка передбачає системне упорядкування відповідних юридичних норм у межах правових інститутів, закріплення галузевої структури законодавства та розвиток правових інститутів і галузей законодавства як органічних складових єдиної системи законодавства шляхом уніфікації положень чинних нормативно-правових актів однакової юридичної сили і зведення їх до єдиного кодифікаційного акта [10, с. 81-82]. Загалом відносно кодифікації соціально-забезпечувального законодавства сформувався три погляди: 1) *розробити та прийняти надгалузевий Соціальний кодекс України (т.зв. звід законів про соціальні права), який закріпив би соціальні права людей у сфері трудових, цивільних, житлових, податкових, соціально-забезпечувальних, освітніх, культурних відносин та охорони здоров'я.* Вказана ідея існує на рівні гіпотези і може бути реалізована у віддаленій перспективі; сьогодні можна проводити експерименти з розробки за допомогою інкорпорації неофіційного Зводу соціального законодавства. Прихильників вищевказаної ідеї не надто багато, особливо тих, які бажають узятись за її реалізацію за відсутності коштів на фінансування відповідних заходів; 2) *підготувати галузевий кодифікаційний акт типу Соціального кодексу України чи Кодексу соціального забезпечення (захисту) України тощо;* 3) *створити низку кодифікаційних актів.*

IV група. Четверта група нормативно-правових актів регулює питання, пов'язані з формуванням та розподілом видатків на соціальне забезпечення, складання та виконання бюджетів (Державного бюджету, місцевих бюджетів, бюджетів фондів соціального страхування та Пенсійного фонду) та ін. До цієї групи нормативних актів також слід віднести закони України про державний бюджет на відповідний рік та постанови КМУ, якими затверджуються бюджети Пенсійного фонду, фондів соціального страхування.

Так, наприклад, Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги

особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд [30] визначає умови призначення, надання і виплати: державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю; державної соціальної допомоги на догляд. До малозабезпечених осіб, що мають право на державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державну соціальну допомогу на догляд, належать особи, середньомісячний сукупний дохід яких за останні шість календарних місяців або два квартали, що передують місяцю звернення за призначенням допомоги, не перевищує прожитковий мінімум, визначений для осіб, які втратили працездатність (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника) (п. 3 Порядку). До одиноких осіб, що мають право на державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державну соціальну допомогу на догляд, належать громадяни, що не мають працездатних родичів, зобов'язаних за законом їх утримувати (ч. 1 ст. 4 Порядку).

Проблемними аспектами законодавства цієї групи є невідповідність бюджетного законодавства зобов'язанням держави щодо пільг, визначених законодавством у сфері соціального забезпечення. Суттєвого вдо-

сконалення потребує система міжбюджетних трансфертів на фінансування видатків у сфері соціального захисту та соціального забезпечення – більшу частину бюджетного фінансування слід спрямовувати на надання соціальних послуг громадам, а не утримання громіздкої системи бюджетних установ стаціонарного типу, як це відбувається зараз [1]. Для вирішення вищезазначених проблем необхідно ввести мораторій на встановлення нових пільг та запровадження нових категорій пільговиків, забезпечити прозорість і координацію при виконанні та фінансуванні усіх державних програм соціального спрямування, узгодити чинне законодавство у сфері соціального захисту та соціального забезпечення з чинним бюджетним законодавством.

Висновки. Отже, нормативно-правове регулювання забезпечення соціального захисту населення України являє собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які забезпечують належне функціонування та розвиток системи соціального захисту, суб'єктний склад правовідносин, контроль та відповідальність за порушення у цій сфері тощо. Після здобуття Україною незалежності й вибору ринкового курсу в Основному Законі була утверджена загальнонаціональна парадигма соціального розвитку – визнання честі й гідності людини верховною цінністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Актуальний стан та проблеми діючої системи соціального захисту в Україні. URL: <http://gurt.org.ua/news/recent/3803/> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
3. Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України. Дрогобич: видавнича фірма «Відродження», 2002. 128 с.
4. Договір між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 05.12.2000 р.: ратифікований Законом України від 20.09.2001 р. № 2731-III. *Офіційний вісник України*. 2008. № 94. Ст. 113.
5. Європейська соціальна хартія (ETS № 35) від 18 жовтня 1961 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300 (дата звернення: 08.05.2024).
6. Європейський кодекс соціального забезпечення. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329 (дата звернення: 08.05.2024).
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / Пер. з фр. Том другий. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 488 с.
8. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.
9. Кісь Р. Фінал Третього Риму. Книга друга. Остеронь Азіопи. Львів: Літопис, 2007. 506 с.
10. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк; за заг. ред. О.І. Ющика. К.: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.

11. Козюбра М. Теоретичні проблеми реалізації нової Конституції України. *Українське право*. 1996. Число 3. С. 4-12.
12. Конвенція Міжнародної Організації Праці № 117 «Про основні цілі і нормативи соціальної політики». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016 (дата звернення: 08.05.2024).
13. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Мартинюк Р. Соціально-психологічні передумови реалізації норм Основного Закону України. *Національний університет «Острозька академія»*. Наукові записки. (Серія «Психологія і педагогіка»). 2008. Випуск 10. С. 181-187. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/308/1/socpsyhol.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).
15. Меморандум про співробітництво між Міністерством праці та соціальної політики України і Міністерством розвитку людських ресурсів Канади у сфері праці та соціального захисту від 30.07.1998 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 34. Ст. 157.
16. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 08.05.2024).
17. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 121.
18. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.
19. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.
20. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 451.
21. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.
22. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21.
23. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 290.
24. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам: Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404.
25. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
26. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 376
27. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV у редакції закону від 28 грудня 2014 р. № 77-VIII. *Голос України*. 2014. № 252-1. Спецвипуск.
28. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III. *Голос України*. 2000. № 64. 11 квітня.
29. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 63. Ст. 2565.
30. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2005 р. № 261. *Офіційний вісник України*. 2005 р. № 14. Ст. 49.
31. Про затвердження Порядку фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2002 р. № 256. *Офіційний вісник України*. 2002. № 10. Ст. 194.
32. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2462-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2 (№ 2-3). Ст. 11.
33. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст.540.
34. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція МОП від 26.06.1952 р. № 102 / Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною Організацією Праці. 1919-1964. Т. 1. Женева: Міжнародне бюро праці, 1999. 776 с. С. 530-533.

35. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47. Ст. 372.
36. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 21.12.2010 р. № 2823-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 3. Ст. 161.
37. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.
38. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
39. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. *Урядовий кур'єр*. 1992. № 1.
40. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418.
41. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 44. Ст. 15.
42. Про соціальні послуги: Закон України від 19.01.2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Стор. 5, ст. 73.
43. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
44. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 19.12.1992 р. № 2001-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 13. Ст. 178
45. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) від 20.03.2002 р. № 5-рп/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 141.
46. Синчук С. М. Правові питання інтеграції української системи соціального захисту в Європейську соціальну модель. *Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки*. Випуск 74. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К.: Вид-во «Юридична думка», 2016. 470 с. С. 314-326.
47. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. К.: Центр громадської експертизи, 2009. 104 с.
48. Співробітництво між Україною та Радою Європи. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/ua/ukraine-coe/cooperation> (дата звернення: 08.05.2024).
49. Шашків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна»», 2018. 1092 с.
50. Угода між Урядом України і Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист від 08.04.1996 р.: ратифікована Законом України від 04.02.1998 р. № 79/98-ВР. *Офіційний вісник України*. 2008. № 94. Ст. 3120.
51. Чугунов І. Я., Максимчук Є. О. Еволюція розвитку соціальної складової державних фінансів. *Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту*. 2007. Випуск 4(41). С. 3-13.